

การประยุกต์ใช้ฆราวาสธรรม
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัว*

APPLYING GHARAVASA DHAMMA TO STRENGTHEN FAMILY INSTITUTION

พระครูบูรพาธรรมประทีป (ไทยสวัสดิ์ อดตทีโป)

Phrakhruburaphathamprathip (Thaisawat Attatheepo)

วัดบูรพาาราม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

Wat Burapharam, Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province, Thailand.

E-mail: pthiyswasdixttthipo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรมสำหรับสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัว โดยเป็นการศึกษาจากเอกสาร การศึกษาพบว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดและมีความสำคัญยิ่งของสังคม เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย ในสังคมโลกาภิวัตน์นี้ สถาบันครอบครัวควรทำหน้าที่ให้การศึกษาและความรู้แก่สมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ ยังต้องทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจและทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกให้เป็นพลเมืองดี แต่ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาและสถาบันเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทแทนสถาบันครอบครัว ในด้านการให้การศึกษาและผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคขึ้นจำหน่ายแก่สมาชิกในสังคม จึงทำให้บทบาทของสถาบันครอบครัวลดลง การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวทั้งด้านโครงสร้างและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ และสัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอย ทำให้บรรยากาศในครอบครัวขาดความอบอุ่น ยังผลให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวแตกแยก ความขัดแย้งระหว่างคู่สมรส การหย่าร้าง ความรุนแรงในครอบครัว การเสพติด และการเล่นการพนัน เป็นต้น ดังนั้น การนำหลักฆราวาสธรรมมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาภายในครอบครัว จึงเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักธรรมนี้สามารถปลูกฝังสร้างค่านิยมให้สมาชิกในครอบครัวได้ตระหนักรู้และเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว คือ (1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน (2) ทมะ การฝึกตน (3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น (4) จาคะ การเสียสละ แบ่งปันและการมีน้ำใจ หลักฆราวาสธรรมนี้จึงเป็นหลักปฏิบัติของฆราวาสผู้อยู่ครองเรือนโดยตรง ที่ช่วย

* Received: 23 April 2022; Revised: 28 April 2022; Accepted: 29 April 2022

ควบคุมให้สมาชิกมีความสามัคคี ทำให้ชีวิตคู่มีความสุข แล้วสถาบันครอบครัวก็จะเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

คำสำคัญ: สถาบันครอบครัว, ครอบครัวเข้มแข็ง, หลักพราวาสธรรม

Abstract

This article aims to apply the principles of Gharavasa Dhamma to strengthen family institution by studying the documents. The study found family institution was the first and most fundamental institution of society because it was the starting point of all institutions. In this globalization, the family institution served to provide education and knowledge. It also served in the economy and perform duties in teaching members of family to be good citizens. Whereas at present, educational institution and economic institution have taken the roles of family institution in providing education and producing consumer goods for sale to members of society. As a result, the role of the family institution has been reduced. Changes in the family structure and behavior in life made the family was unable to function perfectly and family relationships deteriorated causing the family atmosphere to lack warmth. Thus resulting in problems of various family institution was such as; conflicts between family members, divisive problems, conflicts between spouses, divorce, family violence, problems with addiction and gambling, etc. Therefore, the Gharavasa Dhamma can be applied in solving problems for family members perfectly because this Dhamma can instill values to realize and approach the importance of the family, namely: (1) Sacca, truthfulness or loyalty to one another, (2) Dama, self-restraint, (3) Khanti, tolerance or patience (4) Caga, sacrifice, sharing, or distribution of gifts. This Gharavasa Dhamma was the direct practice of the layperson who lives in the house. It was a principle that helped control people to have harmony, making the married life of the householder have peace, and the family institution to be strengthened.

Keywords: Family Institution, Strengthened Family, Gharavasa Dhamma

บทนำ

สังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวของไทยค่อนข้างห่างเหินกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากความเร่งรีบในการประกอบอาชีพ ทำให้สถาบันครอบครัวกลายเป็นสถาบันพื้นฐานเมื่อเทียบกับสถาบันอื่นในทางสังคมที่จะสานความสัมพันธ์ของผู้คนให้แน่นแฟ้นดังเดิมหรือมากกว่าเดิม (ปริศนา กาญจนกันทร์และสุพรรณิ ไชยอำพร, 2562) อัตลักษณ์ของครอบครัวมีลักษณะความเป็นสากลและเป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางการสืบสายโลหิต ทุกสังคมจะมีสถาบันครอบครัวแต่อาจแตกต่างกันในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตของผู้คนในครอบครัว (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2538) ครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญในด้านชุมชน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง สังคมไทยให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันครอบครัวเป็นอย่างดี มีหลักเกณฑ์การป้องกันและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการครองเรือนไว้ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่วางแนวปฏิบัติของสมาชิกในครอบครัวไว้ในแต่ละฐานะบุคคล ที่เรียกว่า หลักทศ 6 ที่บอกหน้าที่ของบิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา และหน้าที่ของบุตรที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา (ที.ปว. (ไทย) , 11/201/204) โครงสร้างของการครองเรือนในแต่ละสังคมอาจมีความแตกต่างกันออกไป แม้ในด้านศาสนากียอมรับความสำคัญของสถาบันการครองเรือนเช่นกัน

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมให้มีความเชื่อมั่นในสถาบันการครองเรือนหรือแม้แต่กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ยังวางกฎเกณฑ์ไว้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือนไว้เช่นเดียวกัน (ก่อ สวัสดิพานิชย์, 2519) ในบางสถานการณ์ก็มีเรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้นกับสถาบันการครองเรือน ไม่ว่าจะเป็นคนที่อยู่ในสถาบันนั้น ๆ โดยตรง หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นต้นเหตุ แต่ถ้การครองเรือนเข้มแข็งและสมบูรณ์ ทำตามหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ สถาบันครอบครัวก็สามารถอบรมสั่งสอนดูแลบุตรธิดาให้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้ เพราะเหตุว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างสังคม สังคมจะสงบและผู้คนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของสมาชิกที่ดี ครอบครัวเป็นสถาบันหน่วยย่อยที่สุดของสังคม ที่มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญในการขัดเกลาบุคลาการในสังคม สถาบันครอบครัวมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากสถาบันอื่น ๆ คือ เป็นสถาบันแรกที่สุดที่บุคคลได้มีโอกาสสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ การครองเรือนจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในการได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในครัวเรือนด้วย เมื่อสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง บุคคลก็สามารถครองเรือนได้อย่างสมบูรณ์ อันจะนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นของการครองเรือนและสังคมโดยรวม

ความหมายของฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม 4 คือ หลักธรรมสำหรับการครองเรือน เป็นหลักธรรมสำหรับของผู้ครองเรือนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1) สัจจะ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ผู้ครองเรือนจำต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน เช่น สามีกับภรรยาในฐานะที่เป็นคู่ชีวิตของกันและกัน ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่ฝืนทำชั่วทั้งปวง

2) ทมะ ได้แก่ ความข่มใจของตน เช่น พยายามข่มใจไม่ให้มีเรื่องทะเลาะกัน ข่มใจไม่ให้หลงมัวเมาในสิ่งไม่ดีหรือในสิ่งที่จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในครอบครัว และข่มใจที่จะไม่เล่นอบายมุขมีการพนัน เป็นต้น

3) ขันติ ได้แก่ ความอดทน อดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูบุตรหลาน อดทนต่อสิ่งที่สร้างความลำบาก เช่น เมื่อเกิดการทะเลาะกันขึ้น เป็นต้น ขันติเป็นความอดทนรูปแบบหนึ่งที่ช่วยระงับการจองเวร

4) จาคะ ได้แก่ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของ ๆ ตนให้แก่ผู้อื่น เสียสละความสุขส่วนตัวให้กับผู้อื่น (ส.ส. (ไทย) , 15/845/316)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายของฆราวาสธรรมไว้ว่า ฆราวาสธรรม คือ หลักธรรมสำหรับการครองเรือน, ธรรมของผู้ครองเรือน มี 4 อย่างคือ

1) สัจจะ ความจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อกัน

2) ทมะ ความฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง ปรับตัวเข้ากับงานและสิ่งแวดล้อมให้ได้

3) ขันติ ความอดทน

4) จาคะ ความเสียสละ เพื่อแผ้ว แบ่งปัน มีน้ำใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560)

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของฆราวาสธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1) เป็นธรรมธรรมาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติสัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรักหรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำตำรา จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย

2) เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใดหรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้ว ก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้งานที่สุด ดุจพระพุทธเจ้าทรงทำความเพียรเพื่อตรัสรู้ ได้ตั้งสัจจาธิษฐาน

ว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั้น ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกัน ถ้ามีสัจจะหรือสัจจาธิฐาน คือทำให้มันจริง ๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ หมด หมายถึง บังคับตัวเอง บังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มายั่ว ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ในการบังคับนั้นต้องใช้ไหวพริบและความฉลาดเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็จะขัดแย้งยิ่งกว่าช่างที่ตมมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง มี 2 วิธีด้วยกัน กรณีแรกคือ การปลอมประโลมจิตใจค่อยปลอมโยน กรณีที่สอง คือ การบังคับโดยตรง การตั้งใจไม่ให้น่าในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ชนิด ครั้นเมื่อมีหมดแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส ไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรืออื่น ๆ ต้องใช้ความอดทน อย่าหลงไปตามสิ่งยั่วหรือกิเลส จาคะ หมายถึง บริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไป ระบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธีขรवासธรรม คือสัจจะ หมด ชนิด จาคะ นี่เป็นเครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะสร้างสิ่งที่ปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของขรवासเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการจะบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วยเช่นกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2523)

ทตตชีโว ภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า ขรवासธรรม เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นขรवासที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีคุณธรรม และยังได้ให้ความหมายพร้อมทั้งอธิบายถึงความหมายของขรवासธรรมแต่ละข้อดังนี้

ข้อที่ 1 สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อ แบ่งตามศัพท์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) มีความจริง (จริงคือไม่เล่น)
- 2) มีความตรง (ตรงคือความประพฤติทางกาย วาจา ตรง ไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง)
- 3) มีความแท้ (แท้คือไม่เหลวไหล)

ในทางปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ คือ ถ้าทำอะไรแล้วทุ่มหมดตัว ซึ่งถ้าแบ่งในทางปฏิบัติ จะแบ่งได้ 5 ลักษณะ คือ

- 1) จริงต่อหน้าที่ คือไม่ว่าตนเองมีหน้าที่อะไรก็ทุ่มเทและทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด
- 2) จริงต่อการทำงาน คือถ้าได้รับมอบหมายงานอะไรมาก็ตามที่ ก็ตั้งใจทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่าจะงานนั้นจะไม่ใช่งานที่สำคัญหรืองานที่ใหญ่โตก็ตาม
- 3) จริงใจกับเวลา หมายถึงใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ให้คุ้มค่าที่สุดที่สุด
- 4) จริงต่อบุคคล หมายถึงคบกับใครก็ต้องมีความจริงใจ ไม่ใช่คบเพื่อหวังผลประโยชน์
- 5) ตรงต่อความดี หมายถึงไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม จะต้องมีความดีคอยกำกับอยู่เสมอ ไม่ทำให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อน

ข้อที่ 2 ทมะ หมายถึง พยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับที่ละเล็กทีละน้อย เมื่อทำบ่อย ๆ ครั้ง ก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย

ข้อที่ 3 ขันติ คือความอดทนซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ ขันติมี 4 ลักษณะ คือ

1) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ได้แก่ อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศภูมิประเทศที่ทุรกันดาร สามารถอดทนได้ไม่ย่อท้อ

2) อดทนต่อความทุกข์เวทนา คืออดทนต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย

3) อดทนต่อความเจ็บใจ คืออดทนต่อการกระทบกระเทือนเปรียบเปรย การทำให้เจ็บอกเจ็บใจ

4) อดทนต่ออำนาจกิเลส คือการไม่เอาแต่ใจตนเอง ไม่ยอมสยบต่อความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ และเป็นข้อที่ต้องใช้ความอดทนมากที่สุด

ข้อที่ 4 จาคะ หมายถึงความเสียสละ ตัดใจตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือ ความเสียสละมี 2 นัย คือ

1) สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ รวมทั้งการทำบุญให้ทาน

2) สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใคร ไม่พยาบาท

การฝึกคุณธรรมทั้ง 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ อย่างสม่ำเสมอ จะทำเป็นผู้ที่มีจิตใจผ่องใส แม้จะเป็นฆราวาสก็จะมีคุณค่าที่ดีที่สุดในตัว (ทัตตชีโวภิกขุ, 2529)

สรุปได้ว่า ฆราวาสธรรม คือธรรมสำหรับผู้ครองเรือน มี 4 ข้อ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ซึ่งหลักธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ มีประโยชน์เกื้อกูลต่อชีวิตการครองเรือน เมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะอำนวยผลให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง และส่งผลให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

แนวคิดความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันหลักและเป็นพื้นฐานแรกในการพัฒนาคุณภาพคน ถือได้ว่าเป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม แต่มีความสำคัญที่สุด เนื่องจากครอบครัวเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณค่าชีวิต และบ่มเพาะคุณลักษณะทั้งดงามของความเป็นมนุษย์ให้กับสังคม องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดให้ “ปี 2537 เป็นปีครอบครัวสากล” (1994 International Year of the Families) ซึ่งได้กระตุ้นให้ทั่วโลกเห็นความสำคัญของครอบครัว รวมทั้งในการประชุมระหว่างภูมิภาคขององค์การสหประชาชาติด้าน

ครอบครัวที่กรุงบราติสลาว่า ประเทศสโลวาเกีย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2538 ได้กำหนดให้มีการดำเนินการต่อไปเกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัว โดยกำหนดให้วันที่ 15 พฤษภาคมของทุกปี เป็นวันครอบครัวสากล เพื่อเป็นการสังเกตการณ์เฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์ครอบครัวทั่วโลก ส่วนในประเทศไทยได้มีการตระหนักและให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวของหน่วยงานภาครัฐ และยังกำหนดอีกหลายวัน ให้เป็นวันกิจกรรมของครอบครัว เช่น วันที่ 14 เมษายนของทุกปี เป็นวันครอบครัว และทุกวันอาทิตย์เป็นวันครอบครัวแข็งแรง (Healthy Family Day) ของสังคมไทย

ปัจจุบัน ครอบครัวไทยตกอยู่ในภาวะวิกฤติมากมาย โครงสร้างและรูปแบบครอบครัวซึ่งเคยเป็นครอบครัวขยาย กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทิศทางสังคมที่เคยเป็นครอบครัวอบอุ่น มีความผูกพันแบบระบบเครือญาติ มีความเกื้อกูล เอื้ออาทร และการอบรมกล่อมเกลานุเคราะห์หลาน อ่อนแอลง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลง ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพัง ปัญหาปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อชุมชนและสังคม มีแนวโน้มลดลง (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2547) จากข้อมูลดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นภาวะวิกฤติของครอบครัวไทย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง อันจะส่งผลให้ชุมชนและสังคมน่าอยู่

การสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

รศ.ดร.ดุชนิ โยเหลา กล่าวว่า ครอบครัวสุขภาพดี จะต้องมีความสัมพันธ์ร่วมกันดังนี้ 1) มีความรักและการยอมรับ หมายถึง สมาชิกในครอบครัวแสดงความรัก ความชื่นชมยินดีต่อกัน ให้ความร่วมมือร่วมใจกันมากกว่าการแข่งขันชิงดีกัน 2) มีการสื่อสารทางบวก หมายถึง แสดงความจริงใจ เปิดเผยและยอมรับกันและกัน ความขัดแย้งใด ๆ ที่เกิดขึ้นต้องแสดงออกอย่างเหมาะสม 3) ความยืดหยุ่น หมายถึง มีการใช้เวลาร่วมกัน ช่วยกันทำงานบ้านโดยแบ่งหน้าที่กันทำ และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) การกำหนดคุณค่าและมาตรฐานในครอบครัว หมายถึง มาตรฐานความเชื่อ พ่อแม่เป็นแบบอย่างของลูก มีข้อตกลงและนำไปปฏิบัติ 5) ความสามารถในการเผชิญปัญหา หมายถึง เมื่อครอบครัวมีปัญหา สามารถหาทางออกได้และสมาชิกให้กำลังใจแก่กันและกัน (รศ.ดร.ดุชนิ โยเหลา และคณะ, 2545)

วิชัย เทียนถาวร และทัศนภรณ์ ขำปัญญา กล่าวถึงครอบครัวที่เข้มแข็งมีลักษณะ 13 ประการ ได้แก่ 1) มีการสื่อสารสัมพันธ์ที่จริงใจและเปิดเผย 2) มีความเชื่อใจและเคารพซึ่งกันและกัน 3) มีความทะนุถนอม ห่วงใย เกื้อกูลต่อกัน 4) มีความสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน 5) มีความปลอดภัยจากความโหดร้าย

หาารุณต่าง ๆ 6) มีความยึดหยุ่นประนีประนอม 7) มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ 8) มีความรับผิดชอบและตัดสินใจร่วมกัน 9) มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน 10) มีความเกื้อกูลระหว่างสมาชิกทุกวัย 11) มีความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาในภาวะคับขันและขัดแย้ง 12) มีความเกื้อกูลแก่ครอบครัวอื่นและเพื่อนบ้าน 13) มีการฉลองและแสดงความยินดีในโอกาสต่าง ๆ ร่วมกัน (วิชัย เทียนถาวร และทัศนารณ ขำปัญญา, 2543)

รศ.พญ.จรวพร สุภาพ กล่าวถึงคุณลักษณะของครอบครัวแข็งแรง ของกรมอนามัยไว้ 10 ประการ ดังนี้ คือ 1) สมาชิกในครอบครัวงดเว้นจากอบายมุข 2) ครอบครัวมีสัมมาอาชีพ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพในครอบครัว 3) ไม่มีความรุนแรงในครอบครัว 4) สมาชิกในครอบครัวมีการรับประทานอาหารร่วมกัน อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 มื้อ 5) มีบ้านมั่นคง แข็งแรง และสะอาด 6) สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลืองานบ้านสม่ำเสมอ 7) สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสทำกิจกรรมนอกบ้าน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง 8) สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสประกอบศาสนกิจร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง 9) องค์ประกอบของสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย สามี ภรรยา หรือ พ่อ แม่ และลูกที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะอยู่พร้อมหน้ากัน 10) สมาชิกในครอบครัวเป็นที่ยอมรับของชุมชน 11) สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันทั้ง 3 วัยในบ้านเดียวกัน หรือบริเวณเดียวกัน 12) ครอบครัวที่มีเด็กปฐมวัย จะต้องมีการรวมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- ร้องเพลงกล่อมลูก/เด็ก อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
- เล่นนิทานให้ลูก/เด็ก ฟัง อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
- เล่นกับลูก/เด็ก อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
- ทารกได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ อย่างน้อย 6 เดือน (รศ.พญ.จรวพร สุภาพ, 2563)

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า ครอบครัวเข้มแข็ง คือการที่สมาชิกมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เข้าใจห่วงใยกัน รักกัน ทำกิจกรรมในครอบครัวร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เมื่อครอบครัวมีปัญหา สมาชิกครอบครัวสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ ทำให้มีการปรับตัวไปในทางทิศทางส่งเสริมให้ครอบครัวมีความสุขและเข้มแข็ง นอกจากนั้นสมาชิกครอบครัวที่มีความสุข มักมองข้ามความบกพร่องของสมาชิกอื่นในครอบครัว ไม่จ้องจับผิดกัน มีความรู้สึกอยากช่วยเหลือกัน อยากทำให้ผู้อื่นพึงพอใจ และมีความสุข และสมาชิกครอบครัวมีการกำหนดเป้าหมายในชีวิตร่วมกัน

การประยุกต์ใช้หลักขรวาธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัว

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้ก่อให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งขึ้นมากมายเช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีระยะห่างมากขึ้น อันเนื่องมาจากความเร่งรีบในการประกอบสัมมาอาชีพ ในมุมมองทางพระพุทธศาสนาจึงได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่าความขัดแย้งนี้เป็นเรื่องปกติของมนุษย์ แต่ต้องแสวงหาหนทางว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถบูรณาการความขัดแย้งให้ก่อประโยชน์สูงสุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้เกิดความขัดแย้งกัน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2546) ปัญหาของการครองเรือนประการหนึ่ง เกิดเพราะระบบของสังคมเปลี่ยนไป พ่อแม่เคยเข้าวัดและชักชวนให้ลูกหลานไปวัดเจกเช่นสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนี้พ่อแม่ของเด็กไม่ได้เข้าวัด จึงไม่ได้รับเอาวิถีชีวิตแบบชาวพุทธมาถ่ายทอดให้ลูกหลานได้อย่างเหมาะสม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเด็กในปัจจุบันนี้ ได้รับผลกระทบมาถึงการครองเรือนในสังคมโลกาภิวัตน์ที่กำลังเป็นอยู่ เพราะการพัฒนาประเทศนั้นเน้นทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพียงฝ่ายเดียว ได้ทำลายระบบการครองเรือนจนแตกสลาย (วัลลภ ตังคณานุรักษ์, 2534) มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว มีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมทางสังคมที่เป็นปัญหาอย่างหนักในยุคสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้แกกันและกัน พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้านขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่คนในครอบครัว” (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2541)

ในเบื้องต้นนี้ สมาชิกในสถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อกันและกันในการโอบอุ้มให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นไปอย่างสมานฉันท์ เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมพุทธ ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงควรสร้างครอบครัวให้แข็งแกร่งตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยหลักธรรมที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตของขรวาสนในปัจจุบันนั้นคือ ขรวาธรรม 4 ซึ่งสมาชิกทุกคนในครอบครัวจึงควรเพิ่มหลักในการฝึกตนตามแบบขรวาธรรม เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในสถาบันครอบครัว พร้อมทั้งส่งเสริมการให้สมาชิกเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน มีทักษะการใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อจะได้ลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และความแตกแยกในสถาบันครอบครัว แล้วหันมาใช้สัมมาวาจาต่อกันนั่นเอง

การครองเรือนในสังคมไทยอยู่กันแบบครอบครัวมาช้านาน ประกอบไปด้วยพ่อแม่และลูก ๆ รวมไปถึงญาติพี่น้องทางสามีและภรรยาที่ตนเองเข้าไปอาศัยอยู่ ทว่า ยุคเทคโนโลยีในปัจจุบัน เมื่อเกิดปัญหาในครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นการหย่าร้าง ปัญหาความกดดันทางเศรษฐกิจ ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในชุมชนเมือง ทำให้สมาชิกในครัวเรือนต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้น เวลาที่จะเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวน้อยลง ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการเรียน หัวหน้า

ครอบครัวมีเวลาให้น้อยลง และปัญหาการหย่าร้าง การครองเรือนในยุคปัจจุบันจึงมีความเปราะบาง การครองเรือนนั้นจะต้องเอาใจใส่กันมากขึ้น ต้องให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคน เพราะการอยู่ร่วมกัน ต้องมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นเป็นเรื่องธรรมดา โดยเลือกไม่ได้ว่าจะเป็นคนดี หรือคนไม่ดี แต่ในพระพุทธศาสนาได้วางหลักการในการอยู่ร่วมกันว่า หลักธรรมหนึ่งที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันคือ ทิศ 6 ประการ ซึ่งได้ให้ความสำคัญในทุกระดับชั้น ทั้งในฐานะพ่อบ้าน แม่บ้าน หรือลูกบ้าน ก็ต้องให้ความรัก ความอบอุ่นและให้กำลังใจในเวลาที่เหมาะสม เพราะสถาบันครอบครัวและชุมชนจะมีสถานภาพทางสังคมอย่างไร ขึ้นอยู่กับการกำกับของศีลธรรม (พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, 2544) นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว คือ ฆราวาสธรรม 4

หลักฆราวาสธรรมหรือธรรมของผู้ครองเรือนนั้น คือ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ (ส.ส. (ไทย), 15/246/354) เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤติธรรมปฏิบัติตามทั้ง 4 ข้อแล้ว ย่อมประสบความสำเร็จและแก้ไขปัญหาอุปสรรคและเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถาบันครอบครัวได้ดังนี้

1. สัจจะ (Truthfulness)

สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความซื่อตรงต่อกัน ซึ่งก็คือ “ความรับผิดชอบ” ต่อคำพูด ต่อการกระทำ เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจ และไม่ตรีจิตต่อกัน โดยสมาชิกของครัวเรือนในยุคโลกาภิวัตน์ควรมีความซื่อสัตย์ต่อกันทั้งกาย วาจา และใจ จะทำให้เกิดความไว้วางใจกัน (เพชรภรณ์ ประสารน้า และสุวิน ทองปิ่น, 2563) สัจจะจึงเป็นวิธีเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยการซื่อสัตย์ต่อกัน จริงใจต่อกัน ตรงต่อเวลา และมีความรับผิดชอบ หากขาดสัจจะเมื่อใด ก็เป็นเหตุให้เกิดความระแวง แคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและร้าวฉานในครอบครัว สมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ บุตรธิดา หรือผู้ที่อยู่อาศัยด้วย ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว จะต้องมีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ เมื่อต่างคนต่างมีความจริงใจต่อกัน ก็เกิดความไว้วางใจต่อกัน ไม่ระแวงสงสัย ก็เกิดความสบายใจ ครอบครัวก็มีสุข ส่งผลให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งขึ้นได้

2. ทมะ (Self-restraint)

ทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ของตนเอง เมื่อสมาชิกในสถาบันครอบครัวปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว จะส่งผลให้เกิดสุขภาวะทางจิตใจในด้านการควบคุมอารมณ์ ยับยั้งชั่งใจในด้านต่าง ๆ ที่มากระทบต่อความรู้สึกได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในยุคเทคโนโลยีเช่นนี้ หากครอบครัวขาดหลักธรรมข้อนี้ ไม่ยอมเข้าใจและปรับตัวเข้าหากัน จะทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว เพราะขาดการควบคุมอารมณ์ตนเอง ทำให้เกิดบันดาลโทสะได้ง่าย เพราะไม่มีใครที่สามารถเป็นได้ทุกอย่างตามที่ใจตนคิด และไม่สามารถเป็นไปได้อย่างที่ใจคนอื่นต้องการเช่นกัน ดังนั้น จึงต้องยอมรับข้อบกพร่องและ

ความแตกต่างของกันและกันให้ได้ คู่รักหรือครอบครัวหลายครอบครัว เลิกกันด้วยเหตุผลความแตกต่างจนสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้อีกฝ่ายเป็นอย่างมาก (พระมหาศวิกรณ เปมสิโล (ตั้งคำ) และคณะ, 2561) หมดจะ จึงเป็นวิธีเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งในสถานการณ์ปัจจุบันด้วยการรู้จักข่มใจ ไม่ลุแก่อารมณ์ ไม่รื้อฟื้นเรื่องที่เคยบาดหมาง และไม่ผูกโกรธ หากปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรมในข้อนี้แล้ว จะส่งผลให้รู้จักควบคุมอารมณ์ตัวเอง ไม่มีความขัดแย้ง ไม่ก่อให้เกิดศัตรู สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดมีจิตใจที่สงบสุข เพราะฉะนั้น สมาชิกในสถาบันครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นสามีภรรยาหรือลูก ๆ ควรนำหลักธรรมข้อนี้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อจะไม่ให้เกิดความแตกแยกกันในหมู่สมาชิกของครอบครัว เพื่อสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง ตลอดถึงการนำไปใช้ในการควบคุมอารมณ์ตนเองในทุกสถานการณ์ด้วย

3. ขันติ (Patience)

ความอดทน คือ การปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก เป็นความอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากจะยอมรับความแตกต่างทางอุปนิสัยแล้ว บางครั้งอาจมีเหตุรุนแรงทางวาจาหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป ความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากและเรื่องขุ่นเคืองใจต่าง ๆ ในการประกอบภาระงานอาชีพ เป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ ความตกต่ำคับขัน ก็ควรใช้สติอดกลั้น ใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี เพราะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง หากสมาชิกในครัวเรือนที่ขาดความอดทน ย่อมไม่อาจประคับประคองให้รอดพ้นจากเหตุร้ายต่าง ๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตไปได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) สถาบันครอบครัวซึ่งประกอบด้วยสามีภรรยา บุตรธิดา ปู่ย่าตายาย การอยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ความยุ่งยากที่จะหลีกเลี่ยง ก็คือการกระทบกระทั่งกันทางวาจา เพราะฉะนั้น ขันติจึงเป็นหลักธรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันจิต ให้สามารถรับมือกับสิ่งที่ไม่พอใจหรือสิ่งที่พอใจ เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีหลักธรรมข้อนี้ในจิตใจแล้ว ก็จะส่งผลให้รู้จักหักห้ามใจตัวเอง รู้จักอดกลั้นระงับใจไม่ก่อเหตุให้เรื่องขยายใหญ่ เรื่องร้ายที่น่าจะลุกลามก็จะระงับสงบลงด้วยหลักขันติ ขันติจึงเป็นวิธีเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยการอดทนต่อความลำบาก อดทนต่อการถูกกระทบกระทั่งด้วยวาจา อดทนต่อเวทนาต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ

4. จาคะ (Distribution of Gifts)

จาคะ คือ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุขได้ในทุกวันนี้ จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเพียงฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายถึงเฉพาะแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย ๆ เท่านั้น

แต่ยังหมายถึง การให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้ เป็นต้น ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย หรือช่วยให้กำลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่งตามความเหมาะสม รวมความว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ชีวิตครอบครัวที่ขาดจากะ ก็คล้ายการลงทุนที่ปราศจากผลกำไร ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็ทิ้งที่หรือค่อยร่อยหรอพร่องไป หรือเหมือนต้นไม้ที่ไม่ได้รับการบำรุง ก็มีแต่อับเฉา ร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) จากะ จึงเป็นวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัว ด้วยการให้กำลังใจแก่กันและกัน รู้จักให้อภัยกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้สิ่งของตามโอกาสอันควรแก่กันและกัน เมื่อมีน้ำใจให้แก่กันแล้ว จากนั้นก็ขยายไปสู่พ่อแม่ ญาติมิตร และต่อไปสู่เพื่อนมนุษย์และสังคมอีกด้วย

หากสมาชิกในครอบครัว นำหลักขรवासธรรมทั้ง 4 ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในครอบครัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์แล้ว ก็จะทำให้คนในครอบครัวและในวงศ์ตระกูลมีความสมานฉันท์รักใคร่ เกิดความกลมเกลียวกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้ชีวิตในการครองเรือน มีความสุขความเจริญมั่นคง ตามสมควรแก่ชีวิตขรवास พระพุทธองค์ยังตรัสสรรเสริญขรवासธรรมว่า “คนผู้อยู่ครองเรือน มีศรัทธา ประพฤติธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจากะ ตายแล้วย่อมไม่เศร้าโศก” และไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศให้คนเราได้เท่ากับการมี “สัจจะ” ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญาให้คนเราได้เท่ากับการมี “ทมะ” ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี “ขันติ” และไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมู่มิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี “จากะ” ไม่มีธรรมะใด ๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าธรรมะอันประเสริฐ 4 ประการนี้ (ขุ.อิติ. (ไทย), 25/190-191/545) หลักขรवासธรรม 4 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในชีวิต เหมือนกับต้นไม้จะเจริญงอกงาม ต้องมีรากแก้วที่แข็งแรงมั่นคง คือ สัจจะ ต้องมีศักยภาพในการเจริญเติบโตงอกงาม คือ ทมะ ต้องมีความแข็งแรงทนทานต่อแสงแดด วัชพืช และแมลงต่าง ๆ คือ ขันติ ต้องมีเครื่องบำรุงหล่อเลี้ยงบริบูรณ์ เช่น น้ำและอากาศ เป็นต้น ซึ่งช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น คือ จากะ สถาบันครอบครัวจึงเปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ที่ต้องมีรากแก้วที่สมบูรณ์ มีศักยภาพในการเจริญเติบโต มีความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ และสามารถดูดซึมสารอาหารขึ้นมาหล่อเลี้ยงลำต้นได้

สรุป

ขรราวาสธรรมเป็นหลักปฏิบัติให้สถาบันครอบครัวมีคุณสมบัติพร้อมในการดำเนินชีวิต หากครอบครัวใดปฏิบัติตามขรราวาสธรรมอยู่เนื่อง ๆ ครอบครัวนั้นก็สามารสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้ สถาบันครอบครัวสามารถประสบความสำเร็จด้วย กำลังความเพียรของตน หลักขรราวาสธรรม 4 จะก่อให้เกิดความสำเร็จทั้งในชีวิตและครอบครัว หากสมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรมนี้ประจำตัวไว้ ก็จะเป็นผู้มีความสำเร็จได้เช่นกัน ธรรม 4 ประการนี้ จึงเป็นหลักธรรมที่มีคุณูปการต่อสมาชิกในครัวเรือนทั่วไป เพราะเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีที่จะอยู่ร่วมกัน เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่น ๆ ในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559).

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ก่อ สวัสดิพานิชย์. (2519). *ความสัมพันธ์ในการครองเรือน*. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2541). *ครอบครัว : 7 ข้อเสนอสู่ทางทฤษฎี ธรรม รอยต่อแห่งทศวรรษ ในไทยยุค วัฒนธรรมทาส*. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิพิทัศน์.

ณรงค์ เสียงประชา. (2538). *มนุษย์กับสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ทัตติชีโวภิกขุ. (2529). *ขรราวาสธรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิวไวก์.

ปริศนา กาญจนกันท์และสุพรรณิ ไชยอำพร. (2562). *ตัวแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยยุคโลกาภิวัตน์*. *วารสารพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 21(2), 164-175.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). *สลายความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ*. กรุงเทพมหานคร : กองทุน วุฒิชัย กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม.

..... (2560). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).

- พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. (2544). แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พระมหาศวิกรณ์ เปมสีโล (ตั้งคำ) และคณะ. (2561). การบูรณาการหลักฆราวาสธรรมกับการปฏิบัติตนของครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 3(2), 44-62.
- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ฆราวาสธรรม*. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร.
- เพชรภรณ์ ประสารฉ่ำ และสุวิน ทองปั้น. (2563). ฆราวาสธรรมกับวิถีชีวิตแห่งสุขภาวะ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 7(4), 84-100.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รศ.ดร.ดุสิต โยเหลา และคณะ. (2545). ความเข้มแข็งของครอบครัว : ครอบครัวสุขภาพดี. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 8(1), 1-10.
- รศ.พญ.จรวรรพ สุภาพ. (2552). “ครอบครัวไทย สุขภาพ ความเข้มแข็ง” ใน การประชุมวิชาการอนามัยครอบครัวแห่งชาติ ครั้งที่ 6. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2564 จาก http://ns2.ph.mahidol.ac.th/phklb/knowledgefiles/___6.pdf
- วัลลภ ตั้งคนานุรักษ์. (2534). *ในทศวรรษ องค์การพัฒนาเอกชน*. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- วิชัย เทียนถาวร และทัศนภรณ์ ขำปัญญา. (2543). *การพัฒนาครอบครัว ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมสุขภาพ.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2547). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556*. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.